

Írta: Somorjai Ildikó

Nevelőszülők Angliában

Érdeklődéssel olvasom, hallgatom a tőlünk nyugatra fekvő országok gyermekvédelméről tartott beszámolókat. A meglóduló fantáziámat sokszor lefékezi azon akadályok felismerése, amelyek most még gátolják egy-egy jó projekt, képzési-fejlesztési program hazai adaptálását.

A British Council támogatásával öten (Bognár Mária, Borbély Zsuzsa, Egri Orsolya, Somorjai Ildikó, Szombathy Mária) Angliában jártunk, s Jan M. Beagley szakértői segítségével a nevelőszülői gondoskodás feltételrendszerével ismerkedtünk. Tapasztalatainkból szándékosan azt emelem ki, ami itthon is megvalósítható, akár azonnal el lehet kezdeni bevezetését. Néhány – a következőkben ismertetett ötlet csíráival már itthon is találkoztam, kivitelezőiknek, továbbfejlesztőiknek írásom pozitív visszajelzéseként szolgál.

Az, hogy egy gyereknek miért van szüksége átmenetileg vagy tartósan a saját családján kívüli, gondoskodásra is, az az Egyesült Királyságban is a magyarországihoz hasonló okok miatt következik be. A családból való kiemelés persze más előzmények után és más módon történik. Alapvetően nem ezt kívánom ismertetni, csak megjegyzem, hogy a gyerekellátás, gyermekgondozás problémáinak felismerése után a helyi szakemberek első lépése mindig az, hogy megvizsgálják, hogyan lehetne mégis megtartani a gyermeket saját otthonában, saját környezetében. Pontosán tudják, sőt gazdaságossági számításaik vannak arra vonatkozóan, hogy a gyerekről való „közgondoskodásnak” az a legolcsóbb módja, ha a családok felelősségét növelik, ha házhoz viszik a segítséget, ha a krízisszolgálat munkatársai többet dolgoznak a családon belül, mintha a gyermeket kiemelik a családból. A szülői felelősség és a szülők kötelességei akkor is megmaradnak, ha a kiemelés elkerülhetetlen, s ekkor nevelőszülőket keresnek a „Családi Forrásközpont” munkatársai. Speciális esetekben, sajátos problémák, viselkedés vagy a nagykorúsághoz közelítő életkor idején helyezik csak a 10-15 fős kollégiumba, lakóközösségbe, terápiás nevelőotthonba a családon kívüli ellátást igénylőket.

A gyerekeket érintő és szolgáló közgondoskodás alapelve tehát az, hogy a problémák kialakulásához közel – ha lehet helyben – kínálják fel a problémakezelő beavatkozást. Ez az elv érvényesül a nevelőszülői gondoskodás felkínálásánál is. A „Foster Families” hálózat működtetése, vagyis a nevelőszülők kiválasztása, felkészítése, foglalkoztatása, szupervíziója és ellenőrzése átlátható módon is egy szakembercsoport által bejárható – befogható körzeten belül történik. (A területen kívüli működést – ha erre igény van – külön szerződések és megállapodások szabályozzák.) Általános, mindenki számára kötelező szabályozó keretet a Children Act biztosít, s mindenki számára lehívható támogatást az NFCA vagyis a Gyámsági Gondoskodás Nemzeti Egyesülete.

Mindenki lehet nevelőszülő, aki kész otthonát felajánlani a családi nevelést igénylő-elfogadó kiskorúnak, felkészül erre a feladatra és együttműködik a családjába fogadott gyermek szüleivel. Bátorítják az embereket arra, hogy jelentkezzenek nevelőszülői gondoskodást ismertető előadásokra, amelyeken gyakorló nevelőszülők is közreműködnek. Az érdeklődőknek további ismertető brosrúkat küldenek a lakására, hogy családtagjaikkal is tudjanak beszélni arról, ha szándékukban áll nevelőszülővé válni.

Ami lényeges – s ez a kiválasztási folyamattól független –, sőt nálunk is megvalósítható lenne az az, hogy a komolyan érdeklődőknek a jelentkezésről való döntés előtt családlátogatásokat szerveznek, nevelőszülői családokhoz. Az „új” nevelőszülő tehát nem a

„hivatalban” tájékozódik először, hanem a hétköznapi gyakorlatában. A látogatások előre bejelentett, ámde egyéni látogatások. Nincs jelen hivatalos személy, s nincs jelen szociális munkás sem. Ott vannak viszont a nevelt gyerekek, a családtagok, saját gyerekek, nevelőszülők. Ők mondják el milyen problémákat és milyen élményeket jelentett egy „idegen” befogadása, milyen átalakításokat, biztonsági korlátokat csináltak a lakásban, kiktől kértek róluk információkat, milyen története van az ő nevelőcsaláddá válásuknak.

A Családi Forrásközpont munkatársai már csak azokkal foglalkoznak, akik az előzetesen felmért nehézségek után jelentkeznek nevelőszülőnek. Ennek a jelentkezési útnak több hozadéka van, mint amikor a hivatalban történik a jelentkezés. Az első „szűrés” így egy természetes társadalmi közegben történik. Az információk terítésének a szóbeliség az első formája, az előadásokon és családlátogatásokon a nevelőszülőket jobban megismeri környezetük, sőt nagyobb szomszédsági megbecsülést élveznek, mint a helyi közösséggel kevésbé intenzív kapcsolatot tartó szülőktársak.

Az új jelentkezők helyzetének felmérése egy igen körültekintő munka, az első interjút követi a személyiségvizsgálat, önértékelő kérdőív kitöltése, általános adatgyűjtés, de mindez nem tekintendő alkalmasság-vizsgálatnak.

A felmérő vizsgálat és a jelentkezés elfogadása között több hónap is eltelhet. Mindezt követi az alapképzés, esetleg kiegészítő képzések. Erről az egész időszakról mondta el egy otthonában meglátogatott nevelőszülő, nevezzük Tonymak: „Sokszor az volt az érzésem, hogy a feleségemet is, engemet is lebeszélni akarnak erről a vállalkozásról. Mintha el akartak volna tántorítani minket az elhatározásunktól. Maryvel mi már a jelentkezésünk előtt is megbeszéltük ennek a nehézségeit, de a beszélgetéseinknek mindig az volt a vége, hogy fontos nekünk, hogy ne üresedjenek ki az emeleten a gyerekszobák. Amikor jelentkezünk már csak a tizenkét éves fiam volt otthon és azt akartuk, hogy többen éljünk együtt. De érdekes, hogy ebben a hosszú – nem is mindig tapintatos kérdésekkel járó – eljárásban arra kényszerültünk, hogy újra meg újra átbeszéljük magunk között is az elhatározásunkat, újraértékeljük a kapcsolatunkat. Ne nevéssenek ki, de húsz év házasság után újra beleszerettem a feleségembe. Azt mondtuk, ha nem is fogadnak el minket, már akkor is megérte.”

Az elfogadás utáni felkészítés, az alaptréning más, mint nálunk jelenleg, de reményeim szerint itthon sem várat sokáig magára egy egységes alapú és a helyi képzési tartalmakkal kiegészülő képzési program megvalósítása. Három gyereknél többet soha nem helyeznek egy családba, kivéve, ha testvérekről van szó, de akkor is kivételes elbírálás előzi meg a döntést. A befogadó család nem sérülhet, s nem lehet hozzájárulni, hogy erején felül vállalkozzon gondozásra.

Jól működik és nálunk is megvalósítható a következő apróság. A kihelyezett gyereket váró család egy albumot készít saját magáról. Nem kell itt drága fotóalbumokra gondolni, láttam olyant is, ami egy kidekorált iskolai füzet volt, beragasztott fényképekkel, gyerekrajzokkal, invitáló levélkével.

„Halló! Én Mavis vagyok, és ez a párom, Paul. Ez itt a kutyánk. Ebben a házban lakunk. Ez itt a nappali, innen látni a kertet.”

A családba kerülő gyerek megnézheti az albumokat. Jelezheti, ha fél a kutyától, vagy valamilyen, a személyekre vetíthető félelme van.

A családba helyezett gyerekről is készül album, saját használatára. Ez amolyan fényképekkel, rajzokkal, feljegyzésekkel illusztrált „fejlődési napló”, amit közösen csinálnak, együtt lapozgatják. Nem tévesztendő össze a szakember segítségével elkészített „Életem könyvével”, de fontos emlék a gyerekeknek.

S végül a nevelőszülők kapcsolatairól és országos szervezetéről néhány megjegyzés. Az alaptréningek személyes élmények feldolgozásával, saját-élményű tanulással építkeznek. A felkészülés együttes élménye kínálja a későbbi kapcsolattartást. Sok olyan élethelyzet van, amikor a nevelőszülők szívesebben fordulnak problémáikkal egymáshoz, de az egy körzetben lakók más módon is kölcsönösen támogatják egymást. Használaton kívüli ruhák, játékok, könyvek cseréje megszokott, de vannak partik, kirándulások, közös programok. Kapcsolataikat helyben építik. Mavis, Tracy és Arine és a többiek egy kocsma különtermében jönnek össze havonta egyszer. Megtiszteltetés, ha az őket támogató szociális munkást is meghívják megbeszéléseikre.

Arra is van lehetőség, hogy „hivatalosan” is a nevelőszülők egyesületének helyi közösségeként jegyezzék be magukat, hiszen a NFCA minden nevelőszülőnek felkínálja a belépés lehetőségét.

Maga az NFCA (National Foster Care Association, Leonard Horse, 5-7 Marshalsea Road, London SE1 1EP) 1974-ben alakult a nevelőszülők és a szociális munkások kezdeményezésére. Az egyesületet létrehozók igazi aggodalmai a következők voltak: kevés volt az örökbefogadás, kevés volt a saját családjába visszakerülő gyerek és túlságosan sok volt az intézetben felnövekedő gyerek, aki ott élte meg a nagykorúságát az önálló életre felkészítés nélkül. Az alapító tagok mégsem csak ezeken kívántak változtatni. Felismerték, hogy a gyerek helyzetén való javítás első lépése a nevelőszülők helyzetének javítása. Ez lett a legfontosabb célkitűzése a ma már 11.000 egyéni tagot, 132 helyi képviselő tagcsoportot, pártoló tagokat, független tagokat és nagyszámú szociális munkást tömörítő országos egyesületnek. Tevékenységük tartalmaz olyan dolgokat is, ami kihívás az önkormányzatoknak. Fórumot biztosítanak mindazoknak, akik együttműködni készek egy jobb ellátási struktúra létrehozásában és a szolgáltatásfejlesztésben. Szolgáltatásokat nyújtanak az egyéni tagoknak és a tagcsoportoknak, helyi szervezeteknek.

S ez egy lényeges működési sajátosság: a helyi szervezetek megőrizhetik egyéni céljaikat, hűek lehetnek saját filozófiájukhoz. Ma már itthon is több kis egyesület működik az EDUCOM, a FÉSZEK, a FEHÉR KERESZT ALAPÍTVÁNY, egyházak nevelőszülői csoportjai. Valószínű, hogy e csoportoknak is vannak közös érdekeik és lennének közös céljaik, sőt számukra is fontos lenne, ha megtörténne a nevelőszülői státusz és foglalkozás lehető legpontosabb leírása, a mindenki által elfogadott szakmai sztenderdek kialakítása és a közvélemény alakítása.

„Amikor a dolgok elkezdenek rosszra fordulni, jó tudni, hogy van valaki, akihez oda lehet telefonálni tanácsért.” Ez a mondat a szolgáltatásokat ismertető füzetben szerepel, de megtapasztaltuk: élő a telefonvonal. Sőt a segélyszolgálatra kiképzett munkatárs bonyolultabb helyzetekben független szakértőt is ki tud küldeni.

A NFCA szolgáltatásai:

- a negyedévenként megjelenő Foster Care magazin eljuttatása a tagoknak;
- kutatások és kiadványok a nevelőszülői gondozással kapcsolatban és e kiadványok eljuttatása azoknak, akik használják ezeket, vagyis nevelőszülőknek, szociális munkásoknak, önkormányzatoknak, vezetőknek és szakembereknek;
- információk a konferenciákról, ezeken kedvezményes részvételi lehetőség, hozzájárulás az utaztatáshoz;
- képzések, szemináriumok, tréningek szervezése és ezekre szabad belépés;
- stratégiai, taktikai vezérfonalak az ellátás minőségének javításához;

-
- alapítványi támogatások gyűjtése, a finanszírozási nehézségekben szaktanácsadás, biztosítási fedezethez hozzájárulás;
 - a könyvtár, folyóiratok és az információs bank használata;
 - kedvezményes könyvvásárlás szakmai kiadványokból;
 - képzési anyagok, oktató csomagok, tréningmatériák biztosítása, poszterek, video-felvételek;
 - törvény előkészítés, véleményezés, törvényértelmezés, magyarázatok és törvényalkalmazó háttéranyagok készítése;
 - tanácsadás, telefonügyelet, utazó szaktanácsadók kiközvetítése, szükség esetén jogsegélyszolgálat.

*

Hát kérem, lehet választani. Azt gondolom, hogy ennyi ötlet nyomán talán el lehetne kezdeni a hazai nevelőszülői egyesületek szövetségének megszervezését.